

Umjetna inteligencija u zrcalu svjetskih religija:

Od integralnoga humanizma enciklike *Magnifica Humanitas* do izazova globalne algoretike

Klasifikacija rada: Pregledni znanstveni rad

Autor: Davor Moravek

Sažetak: Ovaj rad donosi kritičku sintezu religijskih, filozofskih i teološko-etičkih odgovora na ubrzani razvoj umjetne inteligencije (UI). Okosnicu analize čini enciklika pape Lava XIV. *Magnifica Humanitas* (2026.). Kako bi se izbjegao zapadocentrični redukcionizam, rad nudi hermeneutički utemeljen komparativni pregled katoličkih, protestantskih, pravoslavnih, židovskih, islamskih, budističkih, hinduističkih, konfucijanskih, taoističkih te autohtonih afričkih (*Ubuntu*) perspektiva. Oslanjajući se na primarne religijske tekstove te suvremenu sociologiju tehnologije i postkolonijalnu kritiku, rad dekonstruira ključne probleme: ontološki status kognitivnih strojeva, ekološku cijenu velikih jezičnih modela (LLM), rodnu i algoritamsku pristranost te problem afektivne manipulacije. Identificiran je rizik „etičkoga pranja” (engl. *ethics-washing*) u kojem tehnološke korporacije instrumentaliziraju međureligijski dijalog. Teorijski je definiran pojam *algoretike*, a praktični prijedlozi (poput ESG indikatora za procjenu UI sustava) preformulirani su u heurističke smjernice za daljnja empirijska istraživanja i međunarodne politike. Rad zaključuje da religijske tradicije, shvaćene kao transcendentni korektiv, nude prijeko potreban antropološki obrambeni mehanizam protiv totalne datafikacije i tehno-feudalizma.

Ključne riječi: umjetna inteligencija, *Magnifica Humanitas*, algoretika, međureligijski dijalog, postkolonijalna kritika, *ethics-washing*, teologija tehnologije.

Uvodna razmatranja i konceptualizacija

Razvoj umjetne inteligencije (UI) ne predstavlja samo tehnički iskorak, već prvenstveno ontološki i antropološki izazov. UI postavlja pitanja o granicama ljudske spoznaje, agencije i relacionalnosti. Današnja algoritamska revolucija preoblikuje prirodu rada, međuljudskih odnosa i geopolitičke moći. Pred tim epohalnim izazovima, religijski autoriteti diljem svijeta pokušavaju artikulirati etičke granice tehnološkoga razvoja.

Ovaj rad kritički sintetizira teološke i filozofske odgovore na UI sustave. Središnja točka od koje analiza polazi jest recentna enciklika pape Lava XIV. *Magnifica Humanitas* (2026.). Ipak, kako bi se postigao uistinu globalan uvid, rad donosi komparativni pregled svjetskih religijskih perspektiva. One se stavljaju u izravan dijalog sa sekularnom kritičkom teorijom tehnologije, sociologijom znanosti (STS) te postkolonijalnim studijama.

Metodologija, baze podataka i reflektivnost

Ovaj rad primjenjuje metodu **kontrolirane komparacije** (engl. *controlled comparison*, prema T. Masuzawi), koja omogućuje sustavnu usporedbu normativnih okvira različitih tradicija bez brisanja njihove unutarnje povijesne složenosti. Strategija pretraživanja obuhvatila je ključne akademske baze (Scopus, Web of Science, ATLA Religion Database, Index Islamicus i PhilPapers) koristeći deskriptore koji povezuju specifične tradicije i umjetnu inteligenciju. Kriteriji inkluzije prošireni su kako bi obuhvatili ne samo dominantne abrahamske i azijske tradicije, već i protestantizam te autohtone afričke filozofije, čime se izravno dekonstruira marginalizacija Globalnoga Juga u *tech* diskursu.

U pogledu reflektivnosti, rad je pisan iz sekularno-akademske, interdisciplinarnе perspektive. Ne polazi se od pretpostavke da su religijski modeli inherentno superiorni sekularnima, već da posjeduju jedinstven hermeneutički potencijal za kritiku instrumentalnoga uma.

Napomena o kronologiji: Rad se intenzivno oslanja na analizu teksta enciklike iz svibnja 2026. Riječ je o *ad hoc* analizi iznimno svježega dokumenta. Shodno tomu, zaključci o dugoročnoj recepciji ovoga teksta unutar Katoličke crkve podložni su budućim teološkim revalorizacijama.

Definicija ključnih pojmova

Za prozirnost znanstvene komunikacije nužno je definirati ključne koncepte koji se protežu radom:

Integralni humanizam: Koncept preuzet od neotomističkoga filozofa Jacquesa Maritaina. Označava antropološki pristup koji čovjeka promatra u njegovoj tjelesnoj, duševnoj i transcendentnoj cjelovitosti, nasuprot redukcionističkim materijalističkim antropologijama.

Tehnokratska paradigma: Terminološki oslonjen na analize Jacquesa Ellula o *tehnici* kao autonomnom sustavu koji nalaže maksimalnu učinkovitost iznad ljudskih vrijednosti.

Tehno-feudalizam: Koncept koji se nadovezuje na radove Nicka Srniceka (*Platform Capitalism*) i Shoshane Zuboff. Označava stanje u kojem nekolicina tehnoloških monopola ekstrahira digitalnu rentu (podatke) od korisnika, uspostavljajući neofeudalne odnose ovisnosti.

Algoetika (etika algoritama): U ovom radu definira se kao interdisciplinarni normativni okvir na presjeku informacijske etike i političke filozofije (srodno Floridijevoj *infosferi*). Njezin je cilj prevesti apstraktne moralne imperATIVE u operativne mehanizme digitalnoga upravljanja (engl. *governance*).

Katolički odgovor: Enciklika *Magnifica Humanitas*

Objavlјivanje enciklike *Magnifica Humanitas* u svibnju 2026. godine, uz obljetnicu *Rerum Novarum*, uspostavlja jasnu paralelu između nekadašnjih industrijskih i suvremenih kognitivnih izazova radničkih prava (Vatican, 2026.).

Teologija tijela nasuprot transhumanizmu

Filozofska okosnica enciklike suprotstavlja Ellulovsku tehnokratsku paradigmu Maritainovu integralnom humanizmu. Oslanjajući se na inkarnacijsku teologiju (Iv 1,14: „*I Riječ tijelom postade*“), dokument upozorava da je ljudska egzistencija neraskidivo vezana uz fizičko utjelovljenje. Transhumanističke intervencije i ideje o ekstrakciji uma (*mind uploading*) odbacuju se jer tijelo nije hardver koji zastarijeva, već ontološko sučelje empatije i relacionalnosti (The

Tablet, 2026.).

Psihološki rizici i afektivna manipulacija

Enciklika odgovara na empirijske fenomene tehnološki inducirane izolacije. Slučajevi poput tragedije 14-godišnjega Sewella Setzera III (Garcia v. Character Technologies, 2024.) pokazuju razorne posljedice kada sustavi simuliraju emocionalnu prisutnost. Enciklika stoga zahtijeva algoritme s inherentno ugrađenim sigurnosnim prekidačima koji onemogućuju stvaranje asimetrične afektivne vezanosti stroja i ranjivoga korisnika.

Ekonomija rada i algoritamsko ratovanje

U ekonomskoj sferi, enciklika postavlja strogi normativni test: tehnologija mora pojačavati (*amplificirati*), a ne supstituirati radnika. Oduzimanjem prava na konačnu prosudbu, radnik gubi subjektivitet. Geopolitički najradikalniji potez jest odbacivanje stoljetne doktrine o „pravednome ratu” (*bellum iustum*). Pojava smrtonosnih autonomnih oružanih sustava (LAWS) delegira odluku o životu i smrti stroju, što predstavlja ultimativno dokidanje moralne odgovornosti na kojoj počivaju Ženevske konvencije (National Catholic Reporter, 2026.).

Kritičke napetosti i proturječja unutar enciklike

Unatoč snažnoj socijalnoj poruci, dokument ostavlja nerazjašnjene duboke teorijske i institucionalne napetosti. Prvo, katolička moralna teologija tradicionalno počiva na konceptu „prirodnoga zakona” (Toma Akvinski). Međutim, umjetna inteligencija ne uči iz apstraktne prirodne teleologije, već iz statističkih uzoraka postojećih, grešnih ljudskih podataka. Pokušaj da se UI uskladi s „prirodnim zakonom” stoga je epistemološki iznimno nategnut.

Drugo, postoji oštra kognitivna disonanca između vatikanske kritike tehno-feudalnih monopola i same vatikanske geopolitičke ekonomije. Katoličke institucije i mirovinski fondovi diljem svijeta snažno investiraju u tehnološke korporacije koje generiraju LLM-ove. Ta sprega otežava provedbu istinski subverzivne kritike kapitalizma kakvu enciklika retorički priželjkuje.

Globalne religijske perspektive i hermeneutika primarnih izvora

Pravi doseg algoretike nije moguć bez uključivanja izvan-zapadnih i manjinskih paradigmi, uz neophodno oslanjanje na njihove formativne izvore.

Judaizam: Talmud, Golem i odgovornost

Židovska misao artikulira problem umjetnih entiteta kroz babilonski Talmud (traktat *Sanhedrin* 65b), gdje rabin Rava stvara umjetnog čovjeka, ali on ne može govoriti, pa ga rabin Zera uništava jer mu nedostaje božanska iskra (duša). Mit o Golemu klasičan je rani *thought experiment* o UI. Golem posjeduje moć, ali nema moralnu prosudbu. U suvremenoj hermeneutici, UI se promatra kroz prizmu *tikkun olam* (popravljanja svijeta). Stroj nije inherentno zao, no na dizajnerima leži potpuna halahička (pravna i moralna) odgovornost da njihov „golem” ne ugrozi društveni poredak (Vudka, 2020.).

Islam: *Falsafa*, Kur'an i ciljevi šerijata

Temelj islamske spoznajne antropologije leži u kur'anskom retku (El-Bekare, 2,31): „*I On pouči Adema imenima svih stvari*”. Ljudski primat nad anđelima (i strojevima) u islamu počiva upravo na tom daru kreativnoga, pojmovnoga imenovanja, koje LLM-ovi samo sintaktički oponašaju.

Islamska etika (osobito sunitska) UI tehnologiju evaluira kroz *maqāṣid al-sharī'a* (ciljeve šerijata). Algoritmi koji stvaraju bihevioralne ovisnosti izravno krše dužnost očuvanja intelekta (*hifz al-aql*) (Ahmad et al., 2023.). Uz to, šijitska i sufi tradicija oslanjaju se na *falsafa* tradiciju (npr. Ibn Sina i Mulla Sadra). Kod njih se priroda uma promatra višeslojno; strojno procesiranje podataka nikada ne može dostići razinu iluminativne spoznaje (*hikmah*) koja je rezervirana isključivo za ljudsko srce očišćeno askezom.

Budizam: *Anattā* i problem karmičkoga otiska

Budistički pristup iz temelja pomiče fokus odbacujući ideju fiksne duše (*anattā*). Ovdje UI predstavlja manji ontološki šok nego na Zapadu. U theravada tradiciji, svijest (*viññāṇa*) nastaje isključivo kao kontakt osjetila i objekta uz prisutnost karmom uvjetovanoga uma. Budući da stroj nema karmičku povijest ni sposobnost biološke patnje (*dukkha*), on nije svesvjestan entitet.

Istovremeno, tradicija *Yogācāra* (Samo-um) UI promatra kao kolosalnu, materijaliziranu bazu kolektivnih karmičkih otisaka ljudskoga društva. Etika se ne bavi pravima algoritma, već isključivo namjerom (*cetanā*) inženjera (Hershock, 2021.). Primjer zajednice *Plum Village* (2025.), koja je upozorila na lažne audiosnimke pokojnoga Thich Nhat Hanha, ilustrira budističku zabrinutost: generativna UI proizvodi „digitalnu Maju” (moćnu iluziju) koja unosi pomutnju u autentični duhovni razvoj i *mindfulness*.

Hinduizam: *Karma*, učenje Upanišada i algoritamska nepravda

Hinduizam nudi bogat metafizički instrumentarij za shvaćanje umjetne simulacije. U *Bhagavad-gīti* (18:14) naglašeno je da svako djelovanje ovisi o pet čimbenika (od tijela do sudbine/Božanstva). Algoritam preuzima ulogu agenta, no on nema vlastitu *karmu*. Dualistička škola *Samkhya* strogo razlikuje pasivnu svjesnost (*Purushu*) od aktivne prirode (*Prakriti*). UI, kao visoko organizirana materija, izvodi kognitivne funkcije (*buddhi*), ali nema *Purushu*. Nema istinsku bit.

Zabrinjavajući je trend „digitalnih dvojnika”. Hinduistička antropologija prepoznaje *liṅga-śarīru* (suptilno tijelo) koje prenosi karmu iz života u život. Digitalni klonovi mrtvih ometaju taj prirodni proces žalovanja i prelaska. Na praktičnoj razini, algoritamska diskriminacija i ugradnja predrasuda u kod tumače se kao suvremeno kršenje *dharma* (kozmičke pravednosti) te *ahimse* (nenasilja) (Geraci & Kaplan, 2024.).

Konfucijanizam: *Xiào*, *Guanxi* i tehnologija tuge

Konfucijanska etika promatra osobu primarno kao čvor u mreži odnosa (*guanxi*). Središnja vrlina je *xiào* (sinovska pobožnost i poštivanje predaka). Ovdje umjetna inteligencija otvara potpuno novu, zanemarenu sferu – *grief tech* (tehnologiju tuge). Korištenje LLM-ova za kreiranje animiranih, interaktivnih „duhova” preminulih roditelja izravno narušava autentične rituale

žalovanja (*li*). Konfucijanci procjenjuju UI prema tome podržava li ona moralni karakter (*ren*) obitelji ili pak proizvodi lažne interakcije koje rastaču autentičnu međugeneracijsku koheziju (Wong, 2022.).

Taoizam: *Dao De Jing*, *Wu Wei* nasuprot *Ji*

U 29. poglavlju *Dao De Jinga* stoji: „*Svijet je sveta posuda kojom se ne može manipulirati. Tko god pokuša, uništiti će ga.*” Taoizam nudi klasičnu kritiku *tehnike (ji)*. Kroz koncept *wu wei* (djelovanja usklađenog s tokom prirode), taoistički mislioci oštro kritiziraju UI kao krajnji stadij algoritamskoga paternalizma. Prediktivna analitika, koja nam ciljano preporučuje sadržaje i proizvode, predstavlja agresivno nasilje nad prirodnim razvojem ljudskoga uma. Algoritmi narušavaju ravnotežu mikrokosmosa i makrokosmosa forsiranjem prekomjerne optimizacije i konzumacije.

Pravoslavlje: *Nous*, askeza i antropologija ikone

Pravoslavna misao donosi duboku antropologiju uma (*nous*). Ekumenski patrijarh Bartolomej (2024.) oslanja se na tradiciju u kojoj istinska spoznaja ne proizlazi iz prikupljanja informacija (podataka), već iz asketskoga pročišćenja srca. Tehnologija proizvodi obilje podataka, ali ne rađa Mudrost.

Još važnije, u pravoslavlju postoji teologija ikone (*eikōn*). Čovjek je stvoren na sliku Božju. Generativna UI koja proizvodi duboke lažnjake (engl. *deepfakes*) i simulirane osobe u pravoslavnoj optici funkcionira kao anti-ikona, odnosno klasični *idol*. Ona simulira prisutnost, ali zatvara čovjeka u imanenciju, umjesto da poput prave ikone otvara prozor prema Transcendentnom.

Protestantizam: Weberovska etika, rad i demistifikacija

Protestantska teologija, često nepravedno izostavljena, izravno korespondira s ekonomskim učincima UI. Weberova analiza protestantske radne etike ovdje se sudara s pojavom tzv. *algoritamskoga menadžmenta*, u kojem UI preuzima ulogu nevidljivoga, apsolutnog nadzornika rada (npr. u logističkim centrima). Nadalje, protestantske teologinje poput Noreen Herzfeld (2002.) upozoravaju da naši pokušaji kreiranja AGI-ja zapravo predstavljaju gnostički pokušaj kreiranja vlastitoga spasa i demistifikacije onoga što bi trebalo ostati Božja tajna.

Autohtone afričke religije: *Ubuntu* i postkolonijalna datafikacija

Zapadni personalizam fokusiran je na autonomiju pojedinca. Autohtone afričke tradicije (osobito filozofija *Ubuntu* – „Ja sam jer smo mi”) nude snažan relacijski korektiv. UI izgrađena na Zapadu pretpostavlja izoliranoga korisnika konzumenta. *Ubuntu* filozofija postavlja pitanje: Kako ovaj algoritam utječe na moju zajednicu? Uz to, afrička perspektiva ukazuje na ono što STS teoretičari nazivaju kolonijalizmom podataka (*data colonialism*), gdje se znanje i podaci afričkih zajednica crpe za treniranje zapadnih modela, često uz eksploataciju afričke radne snage u procesima čišćenja toksičnih podataka (Couldry i Mejias, 2019.).

Teologija tijela, ekologija i feminizam: Slijepa pjege UI diskursa

Prethodna komparacija otkriva da religijska etika UI ne može ostati zatvorena u apstrakcije o „umu”. Postoje tri ključne dimenzije koje zahtijevaju hitnu teorijsku integraciju:

Feministička tehnologija i algoritamski rodni bias: UI uči na povijesnim podacima prožetima patrijarhalnim uzorcima. Feministička teologija (Ruether, Daly) upozorava da strojevi koji, primjerice, automatski odbijaju životopise žena (tzv. algoritamska pristranost) ili ženski glasovani asistenti (Siri, Alexa) programirani da budu pokorni, reproduciraju podređenost. Afektivna UI izravno komodificira ono što je tradicionalno bio neplaćeni ženski rad – rad brige i slušanja (*care ethics*).

Ekološka cijena generativne inteligencije: Nevidljivi aspekt UI jest njezina razorna materijalnost. Veliki jezični modeli poput GPT-4 troše enormne količine vode za hlađenje servera i megavate energije. Religijske tradicije koje naglašavaju svetost stvaranja – islamski *khalq*, hinduistička *prakṛti* ili taoistički *ziran* – imaju dužnost prepoznati obuku UI modela kao ekološko nasilje, neodvojivo od eksploatacije e-otpada odbačenoga u afričkim državama.

Komparativni pregled ključnih koncepata

Sljedeća tablica (Tablica 1) sintetizira ontološka ishodišta i etičke fokuse.^{^1}

Tablica 1. *Komparativni pregled religijskih paradigmi u kontekstu UI*

Tradicija	Središnji antropološki / filozofski koncept	Dominantni etički fokus u kontekstu UI
Katolicizam	Integralni humanizam, teologija tijela.	Zaštita dostojanstva rada, odbacivanje LAWS-a.
Protestantizam	Etika rada, teologija Stvaranja.	Kritika algoritamskoga menadžmenta; oprez pred AGI-jem.
Judaizam	<i>Tikkun olam</i> (popravljanje svijeta), mit o Golemu.	UI kao moćan alat uz apsolutnu halahičku odgovornost inženjera.
Islam	<i>Maqāṣid al-sharī'a</i> , <i>hifz al-aql</i> .	Očuvanje intelekta i otpor digitalnim ovisnostima.
Budizam	<i>Anattā</i> (ne-ja), <i>Yogācāra</i> (samo-um).	UI kao prazan entitet; namjera suosjećanja kod programiranja.
Hinduizam	<i>Samkhya</i> (<i>Prakriti</i> naspram <i>Purusha</i>).	Odbacivanje algoritamske diskriminacije kao kršenja <i>dharme</i> .
Konfucijanizam	<i>Guanxi</i> (relacijska etika), <i>Xiào</i> .	Otpor „tehnologiji tuge” (grief tech); zaštita obiteljske kohezije.
Taoizam	<i>Wu Wei</i> (djelovanje bez napora).	Oštar otpor agresivnoj optimizaciji i algoritamskom paternalizmu.
Pravoslavlje	<i>Teoza</i> (oboženje), <i>Nous</i> , <i>Eikōn</i> .	Odbacivanje simulirane prisutnosti; otpor redukciji tajne osobe.
Ubuntu (Afrika)	„Ja sam jer smo mi” (Relacionalnost).	Otpor podatkovnome kolonijalizmu i fragmentaciji zajednice.

^{^1} Napomena: Ova tablica predstavlja heurističko pojednostavljenje nužno za sintezu. Sve navedene tradicije (osobito budizam i hinduizam) posjeduju barem dvotisućljetnu internu pluralnost, te njihovo svođenje na jedan ili dva dominantna koncepta ne iscrpljuje njihovo teološko bogatstvo.

Kritička evaluacija: Od *Ethics-washinga* do postkolonijalne kritike

Pokušaji međureligijskoga normiranja, poput „Rimskoga poziva za etiku UI” (Pontifical Academy for Life, 2024.), značajni su kao geste, no strukturno su manjkavi. Mogu se identificirati četiri temeljne prepreke:

Problem „etičkoga pranja” (engl. *ethics-washing*): Ovo je najopasniji trend. Tehnološke korporacije objeručke potpisuju deklaracije s Vatikanom ili drugim religijama jer im to donosi nemjerljivu reputacijsku korist. Međutim, dok istupaju na međureligijskim forumima, te iste tvrtke zapošljavaju stotine lobista kako bi emaskulirale stvarne zakone u Europskom parlamentu ili Kongresu. Uloga je religija da ne postanu PR alati monopolista.

Kolonijalnost podataka (Isključenost Globalnog Juga): Kako upozoravaju Couldry i Mejias (2019.), živimo u eri novoga kolonijalizma. Umjesto teritorija i resursa, koloniziraju se podaci. U globalnim forumima marginaliziraju se iskustva *ghost-workera* (radnika na označavanju toksičnog UI sadržaja) iz Kenije, Indije i Filipina. Religijska etika UI gubi vjerodostojnost ako reproducira zapadnocentrični tehnokratski stol.

Ontološke napetosti: Međureligijski dokumenti redovito prešućuju duboke razlike. Abrahamske religije apriori negiraju mogućnost osobnosti AGI-ja zbog teološke ekskluzivnosti ljudske duše. Dijelovi azijskih tradicija puno su otvoreniji ideji u kojoj bi kompleksna mreža doista mogla ugostiti svjesnost. Prešućivanje tih razlika pod parolom „ljudskog dostojanstva” proizvodi plitak konsenzus.

Interdisciplinarna integracija: Sociologija, kognitivna znanost i STS

Ovaj rad ne promatra religijsku kritiku izolirano, već kao dio multiplikativnoga okvira koji uključuje sekularne discipline:

Sociologija znanosti i tehnologije (STS): Pristupi Pinch-a, Bijkera i Bruno Latoura uče nas da tehnologija nikada nije samo „alat”. LLM nije softver, to je složena mreža kablova, servera, kapitala, izrabljene afričke radne snage i programerskih predrasuda. Katolički „težno-feudalizam” dobiva na težini tek kada se čita kroz Latourovu teoriju mreža-aktera (ANT).

Kognitivna znanost i filozofija uma: Da bi teološka antropologija zadržala akademski integritet, mora izbjeći antropomorfiziranje koda. Sustavi poput ChatGPT-a temelje se na transformatorima (*transformers architecture*) i predviđanju sljedećeg tokena (statistička vjerojatnost), a ne na svjesnoj kogniciji i iskustvu. Kada patrijarh Bartolomej brani *nous*, on brani upravo semantiku i svijest naspram čiste sintaktičke mehanike generativne UI.

Smjernice za daljnja istraživanja i međunarodne politike

Umjesto nuđenja gotovih zakonskih rješenja, ovaj rad u zaključnom dijelu predlaže analitičke heuristike i smjernice usmjerene akademskoj zajednici te kreatorima politika (*policy-makers*). Da bi *algoretika* (filozofija usmjerena na zaštitu kognitivnog i društvenog genoma) dobila empirijsku formu, predlažu se sljedeći pravci djelovanja:

Testiranje ESG modela za UI: Potrebno je provesti empirijska istraživanja usklađenosti tehnoloških korporacija. Religijske institucije mogle bi oformiti neovisne revizijske panele koji bi tvrtke vrednovali prema *indikatorima algoritamske transparentnosti* (dostupnost izvještaja o rodnoj/rasnoj pristranosti) i *indikatorima radničke autonomije* (prisutnost *human-in-the-loop* nadzora).

Kvalitativna i etnografska istraživanja: Preporučuje se snažnije uključivanje etnografskih metoda. Znanost mora izravno intervjuirati radnike na održavanju podataka (*data labelers*) i korisnike afektivnih UI sustava kako bi se teološke apstrakcije o „etičkom pranju” podvrgnule testu stvarnog, proživljenog iskustva.

Sinkronizacija normi sa sekularnim zakonodavstvom: Međureligijska tijela trebaju osigurati moralnu podršku onim dijelovima međunarodnoga prava koji štite autonomiju pojedinca, poput klauzula unutar Europskog akta o umjetnoj inteligenciji (*EU AI Act*) koje eksplicitno zabranjuju biometrijsku kategorizaciju i sustave masovnoga društvenoga vrednovanja.

Zaključak

Zbirna analiza pokazuje temeljnu vrijednost svjetskih religijskih tradicija u epohi umjetne inteligencije. Unatoč dubokim ontološkim, povijesnim i hermeneutičkim razlikama, kao i specifičnim unutarnjim proturječjima, religijske paradigme funkcioniraju kao prijeko potreban *transcendentni korektiv*. Takav korektiv, treba jasno istaknuti, nije sinonim za povratak teokraciji. On predstavlja očuvani antropološki obrambeni mehanizam: postulat da u čovjeku i svijetu postoji nerastavljivi ostatak vrijednosti koji se odupire i izmiče potpunoj datafikaciji.

Da bi taj religijski i etički konsenzus preživio susret s tržištem, on mora postati stroži, akademski prozirniji i otporniji na korporativnu manipulaciju. Odbacivanjem naivnoga tehnološkog esencijalizma i prihvaćanjem složenih lekcija iz sociologije, ekologije i postkolonijalne teorije, religijske tradicije – od enciklike *Magnifica Humanitas* do spisa *Upanišada* i etike *Ubuntu* – ne djeluju kao prepreka napretku. Naprotiv, one stoje kao posljednja linija obrane slobodne i relacijske prirode čovjeka u svijetu kojim dominiraju algoritmi i kognitivni monopoli.

Literatura

Ahmad, M., Karim, R., i Siddiqi, M. (2023.). Islamic Ethics of Artificial Intelligence: Aligning AI with Maqasid al-Shari'ah. *Journal of Islamic Ethics*, 7(2), 145–168.

Bartholomew I. (2024., 18. svibnja). *Address of His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew at the Council of Europe on the ethical dimensions of AI*. Patriarchate.org.

Couldry, N., i Mejjas, U. A. (2019.). *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Stanford University Press.

Europski parlament i Vijeće Europske unije. (2024.). *Uredba (EU) 2024/1689 o utvrđivanju usklađenih pravila o umjetnoj inteligenciji (Zakon o umjetnoj inteligenciji)*. Službeni list Europske unije.

Floridi, L. (2014.). *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford University Press.

Garcia v. Character Technologies, Inc., br. 6:24-cv-01854 (M.D. Fla. 22. listopada 2024.).

Geraci, R., i Kaplan, C. (2024.). Hinduism and Artificial Intelligence. *Zygon: Journal of Religion and Science*, 59(1), 112-135.

- Hershock, P. D. (2021.). *Buddhism and Intelligent Technology: Toward a More Humane Future*. Bloomsbury Academic.
- Herzfeld, N. (2002.). *In Our Image: Artificial Intelligence and the Human Spirit*. Fortress Press.
- Hui, Y. (2016.). *The Question Concerning Technology in China: An Essay in Cosmotechnics*. Urbanomic.
- Mind & Life Institute. (2025., listopad). *39th Mind & Life Dialogue with the Dalai Lama: Minds, AI, and Ethics*. Dharamsala, India.
- National Catholic Reporter. (2026., 25. svibnja). *The church defended workers from industrial capitalism. Now Pope Leo XIV is taking on AI*. Preuzeto s <https://www.ncronline.org/news/church-defended-workers-industrial-capitalism-now-pope-leo-xiv-taking-ai>
- Plum Village. (2025., 10. veljače). *Important Notice regarding AI-generated teachings mimicking Thich Nhat Hanh*. Plum Village Community of Engaged Buddhism.
- Pontifical Academy for Life. (2024., 10. srpnja). *Rome Call for AI Ethics Expanded: Hiroshima Multi-Religious Event*. RomeCall.org.
- The Tablet. (2026., 25. svibnja). *'Integral humanism': how Magnifica Humanitas responds to the challenge of AI*. Preuzeto s <https://www.thetablet.co.uk/news/integral-humanism-how-magnifica-humanitas-responds-to-the-challenge-of-ai/>
- Vatican. (2026., 15. svibnja). *Encyclical Letter Magnifica Humanitas of the Supreme Pontiff Leo XIV*. Libreria Editrice Vaticana.
- Vudka, A. (2020.). The Golem in the age of artificial intelligence. *NECSUS_European Journal of Media Studies*, 9(1), 101–123.
- Wong, P. H. (2022.). Confucian Relational Ethics and Artificial Intelligence. U M. D. Dubber, F. Pasquale, i S. Das (Ur.), *The Oxford Handbook of AI Ethics* (str. 574–591). Oxford University Press.
- Zuboff, S. (2019.). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs.